

„...hogy tanúskodj: ki voltam én”
Nagymamám emlékére

Üdvözlök mindenkit. Sánta Balázs vagyok, és alkalmazott matematikus nagymamám alkalmazott bölcsész unokájaként az ő személyét és munkásságát illetően szeretnék megosztani néhány gondolatot önökkel, amely személyes indíttatású persze, de ezen a dimenzió túlmutatónak tűnik, merthogy köze van valamihez, ami mindannyiunkat érint, nevesen az önzonosághoz, az identitáshoz.

Közvetlenül a halála előtt Hamlet, dán királyfi a következőt hagyja barátjára, Horatióra, s vele, érezzük, a közönségére is az V. felvonás 2. színében:

*If thou didst ever hold me in thy heart,
Absent thee from felicity awhile,
And in this harsh world draw thy breath in pain,
To tell my story.¹*

Nádasdy Ádám fordításában ez így hangzik:

*Ha engem valaha szívből szeretted,
halaszd el még a megboldogulást;
kínlódj e nyers világban, hogy tanúskodj:
ki voltam én.²*

Hamletnek azért fontos, hogy elbeszéljék a történetét, mert fél, hogy rossz híre maradna, ha feledésbe merülne mindaz, aminek a közönség a tanúja volt. Én azonban tovább mennék: a tét nemcsak a jó hírnév, hanem maga a név is, ha úgy tetszik: az énség – ahogyan Nádasdy Ádám fordítása is rámutat: „ki voltam én” –, bizonyos értelemben tehát a létezés maga. Hű barátját, aki legszívesebben követné őt a sírba, a királyfi arra kéri, maradjon még az élők között, hogy *mesélhessen*, hiszen az elbeszélés lehetősége, maga az emlékezés is csak az evilági létezés keretei között képzelhető csak el. Hamlet csak akkor lehet Hamlet, ha valaki elmeséli a történetét.

Nagymamám – Edit mama – mindig szívesen mesélt történeteket. Történeteket unokákról unokáknak, történeteket saját édesapjáról (mint pl. a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala honlapján megjelent összeállításában, *Mozaikok Tóth Kálmán kihívásokkal és újításokkal teli életéből* címmel),³ a gyermekeiről, de a szakmájáról és annak művelőiről is. Ilyen elbeszélés 2012-es nagy munkája, *A számítástechnika felsőfokú oktatásának kezdetei Magyarországon*⁴ is, amely ugyan tíz éve jelent meg, mégis a munkássága végső szakaszának egyfajta korai összegzéseként is tekinthetünk rá, azt hiszem.

¹ William Shakespeare: *Hamlet*, V. 2., 14–17. sor, Penguin, London, 2001, 154. o.

² Ua., 351–354. sor, ford. Nádasdy Ádám, Magvető, Budapest, 2007, 525. o.

³ Sántáné-Tóth Edit: *Mozaikok Tóth Kálmán kihívásokkal és újításokkal teli életéből*, A Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala, é. n., <https://www.szellemitulajdon.hu/cikkek/tegnap-es-ma/mozaikok-toth-kalman-eletebol/759/mozaikok-toth-kalman-kihivasokkal-es-ujitasokkal-teli-eletebol.html> (legutóbbi hozzáférés: 2022. 05. 04.).

⁴ Sántáné-Tóth Edit: *A számítástechnika felsőfokú oktatásának kezdetei Magyarországon*, Typotex, Budapest, 2012.

Miért volt fontos a számára ez a sok történet? Miért fontosak a történetek, különösen a családi történetek, s úgy általában a történetmesélés mindenki számára? Hogyan járulnak hozzá az énségünkhöz?

Orvos-Tóth Noémi pszichológus 2018-as, *Örökölt sors* című könyvében így fogalmaz:

A történetek a családok életében is fontos szerepet játszanak. Az akár három-négy generáción keresztül is átörökített családi történetek nemcsak a tagok közötti kapcsolatokat szilárdítják meg, de fontos üzenetértékkel is bírnak. Valójában a hol érdekes, hogy vicces, hol tragikus elbeszélések egy egész hitrendszer közvetítői. [...] A család-történet útikalauz az élethez: megmutatja lehetőségeinket, problémamegoldási kulcsokat ad a kezünkbe, de arról is beszél, milyen elvárásoknak kell megfelelnünk. [...] A történet a család nyelve, amin keresztül lefordítja tagjainak a világot. (244–245)⁵

A *család* fogalmát szeretném most tágabb értelemben, metaforikusan is használni, hiszen a nagymamám olyan szerencsés volt, hogy nemcsak a családtagjai, hanem egy egész szakma életútját is végigkísérhette, sőt: meg is írhatta, így olyanoknak is tud mesélni, akik talán soha nem hallhatták őt. Valahányszor felütik a könyvét, ő most is mesélni kezd.

Orvos-Tóth Noémi egy másik helyen a már idézett könyvben a következő megállapítást teszi: „Önazonosságunk élménye is a családban kezd kibontakozni. A családtagok állandó tükörfelületet jelentenek: belenézünk a szemükbe, és meglátjuk önmagunkat” (225).

Miért fontos mindez a számunkra, legyünk családtagok, barátok, vagy a szakmájának a művelői? Bármik is vagyunk, önmagunkat legalábbis részben az ősökben, a régiekben kell keresni. Megtalálni azonban csak akkor fogjuk, ha meghallgatjuk, sőt: újra elbeszéljük a történetüket, és ezáltal a saját történetünket is. Ilyen értelemben bármelyik szakma művelői is egy család tagjai, akiknek érdemes megismerni és elmondani ennek a családnak a történetét. Ezen a tükörfelületen szemlélve önmagunkat válhatunk teljessé, önmagunkká; csakis így tanulmányozhatunk másokról és egyszersmind önmagunkról, hogy kik vagyunk mi.

Tóth Árpád 1923-as versének első két versszakát hadd idézzem még ide – ezt a verset Orvos-Tóth Noémi is idézi a könyvében. (Csak a kontextus kedvéért teszem hozzá: érdekes adalék, hogy a vers keletkezése hat évvel az előttre datálódik, hogy a dédapám, Tóth Kálmán a bátyjával és a sógorával együtt szabadalmaztatott egy cirok cséplésére, tisztítására és összegyűjtésére alkalmas gépet, mint ahogy erről a nagymamám a fent hivatkozott mozaikjaiban beszámol.) Tóth Árpád verse tehát, az *Ősök ritmusa*, ekképpen kezdődik:

*Ember vagyok, új élet, új utas,
Ki azt hiszi, friss titkokat kutat,
S szűz ösvényt tör. Ám bennem csöndesen
Ezernyi ős mozgás jár vén utat.*

*Sok régi ritmus, sűrű és borús
Zajlás a test titkos mélyeiben,*

⁵ Orvos-Tóth Noémi: *Örökölt sors. Családi sebek és a gyógyulás útjai*, Kulcslyuk, Budapest, 2018.

*Távol a fénytől s mégis biztosan,
Hibátlanul. S ős híreket izen.*⁶

Azt hiszem, részben ezeket az ős mozgásokat, ős híreket keresve és értelmezve írta meg nagymamám a könyvét, és végső soron ezért vagyunk ma mindannyian itt. Hogy elmondjuk az ő történetét, s így jobban megismerjük őt, aki a saját történeteink keresztül tulajdonképpen minket segít hozzá, hogy magunkat is jobban megismerjük, megértsük, ilyen módon pedig még inkább otthonosan érezzük magunkat a világban.

Azt hiszem, nagymamám azon szerencsések közé tartozott, akik haza találtak itt, a földön is, még azelőtt, hogy végül megtértek az égi hazájukba.

Köszönöm, hogy meghallgattak.

⁶ Tóth Árpád: Az ősök ritmusa, in: *Tóth Árpád összegyűjtött versei és versfordításai*, Osiris, Budapest, 2000.